

Светскиот ден на театарот 2025: Во сенката на авторитаризмот

Автор: Џефри Ерик Џенкинс

Претседател на АИСТ/ИАТС

Почнувајќи од своето одбележување во 1962 година, Светскиот ден на театарот, Меѓународниот театарски институт секоја година повикува меѓународна личност да понуди порака на темата „Театарот и културата на мирот“. Ако се навратиме на изминатите шест децении, ќе видиме убави пораки што ги слават идеалите кои светските култури не успеале да ги одржат.

Во пораката за 2025 година, грчкиот режисер Теодорос Терзопулос поставува бројни тешки прашања за кризите со кои се соочуваме денес, а неговото разочарување е видливо додека театарот се бори глобално да понуди одговори.

Во развивачката драма на сегашната политика, сцената никогаш не била поважна. Додека авторитарните режими ја консолидираат моќта и ги искривуваат културните наративи за сопствени цели, улогата на театарот како средство за кажување вистина добива нова итност. Како чувари на човечката изразност, театарските уметници мора да препознаат дека уметничката практика е повеќе од чин на создавање—таа може да биде и чин на отпор.

Размислете за Украина, каде агресијата не само што ја загрози националната сувереност, туку активно го таргетира културниот идентитет. Отпорноста на украинската уметничка заедница претставува моќен потсетник дека театарот цвета во отпорот. Компании како **Dakh Daughters**, со нивната моќна комбинација на музичка

виртуозност и остра политичка критика, го трансформираат изведувањето во протест. Овие уметници ги ризикуваат своите животи за да го потсетат светот дека културниот израз не може да биде избришан со насилство или манипулација. Украинските драматурзи создадоа наративи што ги предизвикуваат империјалните митови и го потврдуваат достоинството на нивната нација.

Демагозите се мајстори во искривување на јазикот и создавање митологии што ја сведуваат реалноста на поедноставен наратив за непријатели и спасители. Затоа театарските уметници стануваат цел—драматургот што ја анализира моќта, актерот што го отелотворува отпорот, дизајнерот што визуелизира алтернативна иднина. Секој креативен чин ја потврдува сложеноста спротивставена на празната униформност на пропагандата.

Во САД, ова потиснување често зема посуптилна форма. Иако уметниците ретко се соочуваат со експлицитни закани, постепената ерозија на уметничката слобода преку намалување на финансиските средства, социјален притисок и идеолошка цензура има создадено клима на самоцензура. Кога уметноста е намалена, исто така се намалува способноста на општеството да поставува прашања, да замислува и да размислува. Мора да признаеме дека авторитарците не бараат секогаш насилство за да успеат. Тие напредуваат исто толку ефикасно во култура што ја цени удобноста повеќе од конфронтацијата, што го вреднува спектаклот повеќе од интроспекцијата.

Театарот мора да се издигне за да ги исполни овие предизвици преку прифаќање смели претставувања. Ова бара храброст—храброст да се создадат наративи што ги осветлуваат ранливостите и противречностите во рамките на структури на моќ. Но, за да се пружи ефикасен отпор, мора да се избегне сензационализмот. Силата на театарот не лежи во неговата способност да вика погласно од демагозите, туку во неговата способност да ја вовлече публиката во рефлексивни простори каде што процветува емпатијата и се разбира сложеноста.

Во свет преполн со дезинформации, сцената ги повикува публиките да се соочат со тешки прашања наместо да се повлекуваат во идеолошка удобност. Ова бара да ги надминеме традиционалните сценски простори и да се вклучиме во заедниците—во училишта, јавни простори и дигитални форуми каде што најжестокото се борат спротивставените наративи. Не е доволно да се проповеда од сцената: мора да ја сретнеме публиката каде што е таа, нудејќи приказни што ги предизвикуваат нивните претпоставки и провоцираат разговор.

Додека го славиме Светскиот ден на театарот на 27 март, се потсетуваме на моќта што ги обединува театарските уметници преку граници. Оваа глобална прослава нè повикува да ја потврдиме нашата посветеност на сцената како место на вистина. Театарот не е само културен израз—тој е чин на отпорност во свет што премногу често е замолчен од страв.

Историјата покажала дека авторитарните режими не можат да ја уништат театарската отпорност. Вацлав Хавел користеше сатира за да ја поткопа советската репресија; Атол Фугард ја драматизираше суровоста на апартхејдот; украинските уметници денес изведуваат претстави меѓу урнатините за да го изразат правото на својата нација да постои. Овие примери покажуваат дека вистинската моќ на театарот лежи во неговата способност да ја засили вистината.

Дејствувањето во овој дух бара храброст, што отсекогаш била обележје на театарот. Од бесот на Лир во бурата до смелото разобличување на корупцијата од Хамлет, сцената нуди длабок потсетник дека соочувањето со моќта не е ново ниту опционо. Тоа, напротив, е трајна должност.

Украинскиот пример ја нагласува универзалната вистина: театарот не е ограничен на украсени простории или луксузни простори. Тој цвета во засолништа од бомбардирања, во дворови и во умовите на оние што се осмелуваат да замислат послободен свет. Секоја изведба што ја потврдува оваа слобода се спротивставува на силите што сакаат да ја уништат индивидуалноста и да ја заменат со догма.

Сè додека постојат приказни што треба да се раскажат, ние мора да истраеме. Секој креативен чин е чин на постигната слобода, а секој чин на слобода е декларација на надеж.

Џефри Ерик Џенкинс е 14-ти претседател на Меѓународното организација на театарски критичари (AICT-IATC), професор и раководител на студиите за театар на Универзитетот во Илиноис, Урбана-Шампјан, и член на Факултетот на Институтот за откритија во Чикаго.

Театарска младина на Македонија е членка и национален центар на (AICT-IATC) во нашата земја.

www.teatarskakritika.mk